

EVANGYÉLIOMI PROTESTÁNS LAP.

Megjelen minden héten egyszer pénteken egyíven. — Előfizetési ár egy évre 6 frt, félévre 3 frt negyedévre 1 frt 50 kr. — Hirdetések díja száz szóig 1 frt, kétszáz szóig 2 frt, a másodszori hirdetésnél 100 szóig 80 kr. 3-knál 70 kr. bélyegdíj 30 kr; csakis egyház és tanodát érdeklő hirdetések fogadtatnak el. A lapot érdeklő mindennemű közlemények a szerkesztőhöz — Fűvészkert-utca, 1078. sz. a. intézendők.

Hossbach beszédéről.

I.

Dr. Bachmann halálával, a ki éltében hithűen hirdette volt a váltság nagy igazságait, megürült Berlinben a „Szent Jakab“ egyház egyik lelkészi állomása, — eddig mind 3 lelkész evangyéliomelvű volt; az új lelkészválasztási módzat szerint consistorium és gyülekezet felváltva választják a lelkészt, most a sor a gyülekezetre jött. A parochia jobbra újelvű (modern, liberál) tagjai saját irányukat óhajtván hirdetteti a szószéken, meghívták próbaszónoklat tartásra a protestáns-egylet egyik határozott tagját Hossbachot, a ki május 13 án Eféz. IV. 3. alapján „A lélek egységéről“ tartott egyházi beszédet, melyben felmutatván a most uralgó két világnézletet, egyik nyugodván a biblián, másik a minden tekintélyt elvető modern ésszen, kimondá nyiltan, hogy ő az új tanok mellett áll. Beszéde alatt a hallgatók közül mintegy 100-an bensejökben megsértődve oda hagyták a templomot.

Rövid idő múlva (jun. 5.) a berlini kerületi zsinaton egy tag indítványozá: mondja ki a zsinat, hogy helyteleníti a Szent Jakab templomban történt rendzavarást. A gyülekezet két hívő lelkésze Disselhoff és Laacke elnevezték, ők nem kárhoztatják hiveiket, mivel azok szokva voltak pásztoraik szájából a bibliai igazságokat hallani, Hossbach pedig ezen ő legmélyebb meggyőződéseiket sértette meg; annál kevésbé rovandók pedig meg, mert a lelkész élt vissza a szószékkal, scepticismust hirdetvén ott. A zsinat többsége sajnálatát fejezte ki azon tüntető eljárás felett, hogy a tagok oda hagyták a templomot. Hossbach junius 29-én nagy szótöbbséggel rendes lelkipásztorul megválasztatott. Másfelől a választás megerősítése ellen tiltakozások adtak be az egyházi főhatósághoz.

A nagy kérdés felmerült: adassék-e jogszerű s egyenlő tér és hely a modern hitnézeteknek a reformáció és hívők egyházában? A modernizmus természetesen tért akar foglalni s ha ez meglehet, lesz pont hová emelésjét vesse, kiforgatandó a hitfolytonosság apostolkori alapját. — A

brandenburgi tartományi consistórium, a dühös modern Dr. Techow egyetlen szavazata kivételével, egyhangulag, Hossbach megválasztását nem erősítette meg (szept. 27.). Az elégedetlenek*) felebbezték a végzést a főegyháztanáchoz.***) A valódi egyházat a hívő rész képviselvén, a hívő szívek örvendeznek, hogy hitőkkel ellentétes, sőt azt megtámadó lelkész rájuk nem erőszakoltatik. Igaz, hogy az elpártolók, épen azt mondhatják magukra nézve megfordítva, csakhogy az ujtás és elpártolás természetéből folyik az új gyülekezet alapítás új joga, s az elválás, előttök nyitva levén az út, lelkiismeretszabadságuk korlátozva nincs. — Régi név és lét czim alatt csak a régi elv és lényeg maradhat, a ki újat akar, ne tessen a régi czég alá bujni s tolni az új lényegét. A jus reformandi alapján új modern egyház alapítandó, — ekkor lehet haladás. A reformátornak nem szabad félni, hiszen ha az az ócsárolt, régi, evangyéliomi alap oly homályosdi, özönvíz előtti, korba ütköző stb, el fog enyészni, s az új, a csillogó, a korszellemmel — még ha tán vallásellenes is az — kibékített czifra új nézet majd hódítand. Teljes szabadság tehát, győzzön a mi jobb, csak azt kívánjuk, hogy az újczég és czim alatt árultassék, és nem a régi nevezet alatt. — Ezek előrebocsátása után térjünk át Hossbach beszédére, mely „a vallásos“ kebelt, ha a vallásos alatt apostoli, bibliai, krisztusi vallásost értünk, a mint kell, azért sérti mivel az örök gyökértől elmetszi s így hervadásra, elszáradásra kárhoztatja a vallásos érzelmet.

A régi és új világnézlet harezban van egymással; az ő szerint „Isten a maga természettörvényeit és világrendjét tetszés szerint keresztül törí és megszünteti“, ellenben az új az Istennek „hatalmát és bölcsességét abban

*) Érdekes, hogy Dr. Weber A. berlini szánszkrit tudós, kit hihetőleg támogatóul hívtak fel a modernek, a fősuperintendenshez intézett levelében, találólag beismeri, hogy a Hossbach-féle irányon „unitárius vonás húzódik végig.“ — Ugy van, s az evang. egyházi hatóságtól mégis azt sürgetik, követelik az egyletesek, hogy alapot feladva, unitárius irányt honosítson be.

***) Okt. 29-én a hossbachisták a Sz. Jakab egyház velök tartó tagjaival nagy pártgyűlést tartottak, s kimondák: nekik tetszik Hossbach, bizalmukat bírja. Ezt csak azt bizonyítja, hogy vannak esetek, mikor egész községek elpártolhatnak az Urtól.

látja, hogy az ő szent és bölcs czéljait a világrendén belül valósítja. Igy kezdi Hossbach szembesíteni a régi theológiát az ujjal. Ezzel elveti a természetfelettit, a kijelentett vallás mellözhetlen jellegét. A természettörvény és világrendnek nem rendelhető alá az istenországi törvény és lelki világrend, hanem ez mint fensőbb közvetlenebbül Istentől, még pedig üdv czélból a kegyelem és igazság követelménye szerint, tehát nem valami zsarnoki „tetszés szerint“ irányoztatik. A természettörvény a halál, az ész eddig terjed; de az új élet, a feltámadás: istenországi törvény, természetes, hogy a halálnak mint alsóbb világrendi tünetnek le kell győzteni a feltámadás és halhatatlanság által a felsőbb világrendi jelenés által... világrendén belül csak a halál valósul. Az alsóbb természethez viszonyítva természet felettinek, ember feletti s csudásnak tünik fel az isteni különleges akarat valósítása, mert nem a pusztá természeti erők eredménye. Az új világnézet nagyon szegényes és szűk körű, a naturálizmus bilincseit hordja; míg a bibliai nézet Istennek oly működését is megismerteti, melyek az örökkévalóság sajátos világának tartozványai s midőn a végesben, a por hazában nyilatkoznak, ezt áthatják s öntörvényeikkel együtt módosítják. Az önzés természeti ösztönét az égi hatály szeretetté, ezt önfeláldozássá módosítja, homlokegyenest ellenkezőre, üdvös módosítás! de hogy még sem szűnt meg egészen e változás által az alsóbb természet tünete, ránk nézve a visszaesés esetei igazolják. Ha az ember is erélyesítheti önakaratát a test anyagi szervezetén át, lehetlen tagadni, hogy Isten akaratának hatása a nyers anyagon is ne erélyesülhessen.

A biblia mondákkal vegyes, az evangyéliom is; az igazságkereső tudomány elválasztja a mondabelit a valótól s kisüti, hogy Jézus Krisztus csak ember, csak egy valláserkölcsi nagyság, fenség, megváltó, békéltető ő. Hossbach e következtetése a legvésteljesebb, itt ő elveti a bibliát, ennek felséges tanítását, felibe emeli az „igazság kereső tudományt“, a változhatlant a változóznak. Van-e tudomány a világon, mely magáról azt ne vallaná, hogy ő az igazságot keresi, s vajjon megtalálta-e? A valláserkölcsi igazság nekünk s a világnak felmutattatik, hirdettetik az Isten igéjében s magában az Isten fiában, nincs szükség tehát azt másutt keresni, a mi feladatunk szívünkbe vinni be azt. Ime Hossbach és veletartói a századok óta meglevő igazságot nem találják fel a bibliában, mert kivetik azt abból, minek szomorú példája, hogy Jézus Krisztusban csak az egyik alkotó elemet a földi, ezen világrendi lényt látják, de a másikat, a közbenjárói, közeg mivoltánál fogva is okvetlenül, észszerűleg is következő isteni oldalt, lényegét megtagadják... s a haladárok visszaesnek az ósdi maradárok, a szűk látkörű ebjoniták kastor-laki térkörébe.

Itt igazán lehetlen „pártatlan állásban maradni.“ Nem is maradt a világ, nem is fog maradni. Maga ezen központi

kérdésbeli sarki ellentét áthidalatlan távolt von a két fél közé. Egy pusztá emberi alak nem is érheti el maga erején a fenség példányképét, mert minden ember bűnös, s a szentség elérésétől távol marad; vagy különben kivételnek kellett történni. Tegyük, hogy önerején, alsóbbrendi természet segélylyel elérné valaki a példányképiséget, — csak magára volna közvetlen hatása, másra, s a távoliakra legfelebb példa volna. Egyéb semmi. Lenne mint Leonidas a hazafiság példája. Mint ilyenek a későbbi vitézekre, csak pusztá képzeleti hatása lehet. A képzeleti hatás megváltói, békéltetői erőt nem szül.

A világrendén belül nem is jöhet létre mostan, felülmulhatlan mintapéldány egyetemes, mindenkorra szóló jelleggel; a hősök után más példányhősök állanak elő az idők rendén, egyik a másikat hatásban ellensúlyozza, így kisebbiti felülmulván azt; ki a legnagyobb alak a világtörténelemben? meg nem mondható, sőt ha mondható lenne, ez állítás ereje máig, hónapig tartana, mert a jövő mit szül, azt meg nem előzhetjük. Ki a legnagyobb lángész? a legnagyobb tudós, a legerényesb stb... Bizony nem dönthető el. — Egyedüli valláserkölcsi nagyság, fenség, tehát absolut példány a „világrendén belül“ pusztá természeti okok által nem jöhet létre, ha Krisztus csak a pusztá világi törvények szerint emelkedett volna oda, másoknak is lehetségesnek kellett volna azon törvények szerint oda emelkedni, sőt jövőben is várható lenne ilyesmi. A haladás ezen mi világrendünk törvénye, a tökély ez az istenországi világrend törvénye, mely ott való, nálunk eszmény, mi után imádkozni és törekedni kell

A ki tehát csak „valóságos embert lát“ a Jézusban, az félreismeri a világrendén belüli — saját, kedves, szűk dominiumabeli törvényeket is, vagy játékot üzve azt várja, hogy lerántassék az örök piedestálról a megváltó, hogy aztán, úgy bánjanak vele, mint más emberrel. Nincs ember, bárki legyen, a ki túl nem szárnyalható most vagy valaha. Ez a történet és világrend igazsága. Nekünk s a ker. világnak, s a biblia tanítása szerint is, túl nem szárnyalható, felül nem mulható, pótolhatatlan a Megváltó, ilyen pedig nem lehet csak ha felsőbb világrend szülte is ő. Isten fia csak egy lehet, az isten ige szerint, csak ő az egyszülött. — Isten természet nélkül nem lehet ő a mi Urunk. Egy rég meghalt és elporlott embert mi urunknak mondani modern képtelenség. A kit „mi Urunknak“ mondunk, annak létezni kell ma is és hatni személyesen. — „Két értelmű szólásmódok mellé rejtőzik az“ a ki nem látván a Megváltóban az Istent, mégis isteni attributummal ruházza fel, az elporlottat megváltónak, békéltetőnek, közbenjárónak, Urnak nevezvén... persze csak mint egy magyar theologus csuszamlós műszava kifejezé „homiletikai szólásmód“-dal. A „világrendén belül“ semmi lény reáliter ma nem hathat, ha egyszer meghalt. Kivételt nem

szabad tenni az új nézet és ész szerint, ha e rés megen-
gedtetik, ezen lép be a természetfeletti. Ezt pedig kerülük.

Az élet az első élet e titkos erő és hatány, hogy lé-
pett be a teremtettségbe, semmi tudomány nem fejti meg,
sem Darwiné sem Heckelé. Vajjon csak ember és állati élet
létezhet-e? Az istenhívőnek el kell ismerni az isteni,
fensőbb életet is. Ez isteni élet egyetlen hordozója a törté-
nelemben a Jézus, ez életet oltotta, vezette ő be az alsóbb
világrendbe, titokzatosan, mert ezt még kevésbé foghatjuk
meg. Élettől jöhet élet csak. Ha Krisztustól isteni élet ered,
magának is isteni életnek, nem elvnek, szabálynak, de va-
lódi életökfőnek kell lenni. Így lehet ő „megváltó, közben-
járó, békéltető.“ A haláltól, örök haláltól, bűn halálától
csak ő szabadíthat meg önéletökfősége, életforrása által.
Örök életet nem adhat az, a ki maga nem az örök élet. Az
Ur Jézusról mondja Pál, „valaki az Ur nevét hívja segít-
ségül, idvezül“ (Róm. X. 13.). A modernek hogy hívhatják
a csak „valóságos ember“ nevét segítségül? S ha hívják,
mi lenne más hatálya, mint ha valaki Sokrates, vagy Áron
nevét hívná segítségül? Ember nevét nem hívjuk segítse-
gül, mert nem üdvezit az. Mi mindnyájan Lázárok leszünk,
a sirba költözünk, csak az Ur hívhat onnan életre. A ki
e hitet elveszi az embertől, hű barátja-e az az emberi-
ségnek?

Vallás lehet Krisztus nélkül, de milyen az, mutatja a
Krisztus előtti, és a keresztyénségen kívüli minden vallás.
De keresztyén vallás Krisztus nélkül nem lehet. A Hoss-
bach-féle vallás Krisztustalan, mert benne Krisztust csak
egy ember helyettesíti. Természetfeletti nélkül sem
Krisztus, sem vallás üdvet, vigaszt, biztosítékot nem nyujt-
hatna, s így elértéktelenedésre volna kárhoztatva. — „Ne
csaljátok meg magatokat — mondja Pressenssé — a ter-
mészetfeletti nem előfoku mellvéde a keresztyénségnek,
hanem szive annak, maga a keresztyénség... a természet-
feletti az, a mi az erkölcsi törvények változhatlanságát
meg és fentartja.“ (Le surnaturel en Dieu.“ Revue Chrét.
1875 No. 10. p. 613.)

Balogh Ferencz.

A „R a u h e s H a u s.“

(Vége.)

Áttérve az intézet tanügyére, nem szabad felednünk azon
körülményt, hogy az ily men- vagy szeretetházakban, sokkal
több nehézséggel kell a tanításnak megküzdeni, mint a rendes
iskolákban. Ilyen nehézség például az, hogy itt nincs, nem lehet
megszabni a tanóra kezdetét, a növendékek bármikor jönnek
is, felvételnek. Tekintetbe veendő, az életkor, a képzettség kü-
lönbsége, az erkölcsi nevelés foka, vagy hiánya. Ezekből az kö-
vetkezik hogy a növendékek sok osztályra szakíttatnak, s egy-
egy csoport kevés tagokból állhat, s az aránylag sok osztály,
sok tanerőt is vesz igénybe. Ide járul; hogy fiúk és leányok
együtt sohasem taníttatnak. A pensionat, ismét sok osztályra

szakad, a szerint a mint növendékei, most a népiskolai, majd a
reál, vagy a gimnázialis tanfolyamot végzik. Érintve volt fentebb,
hogy az úgynevezett Brüder-Anstalt is külön tanodát — képez-
dét alkot; látható tehát, hogy itt eléggé komplikált tanüggyel
és beosztással van dolgunk, melyben a tanításnak 4—5 önálló,
és különböző s mégis egymásba vágó köre tűnik fel. Ilyenek:
a fiiskola 80—120; a leányiskola 30—40; a pensionat 20—40
növendékkel, s a „testvérek“ két osztálya rendszeren 40 taggal.

A tanszemélyzetet alkotják: az intézet igazgatója (Vor-
steher, ezt a hivatalt most az ifju Wichern viseli) egy intézeti
rendes és állandó tanító, 5—6 főtanító (Oberhelfer) az inspek-
tor, s a tanító testvérek (Lehrbrüder), a leányok tanításánál,
erre képzett és képesített nők segédkeznek. Csak az angol nyelv,
és zene tanításánál vétetnek fel idegen tanerők.

A népiskolai tanfolyam 4 évre van berendezve 26—30
órai tanítással. A tanterv körülbelől egyezik a miénkkel. A pen-
sionat növendékei a mi középtanodai reál és gimnázialis tan-
folyamunknak megfelelőleg oktattatnak. Angol s francia nyelv
azonban köteles tárgyak.

A „testvérek“-ből álló tanszemélyzet oktatása heti 29—32
órán történik. Itt bibliai, reál, történelmi oktatás adatik, ide
járulnak a nyelvismeret, paedagogiai tárgyak, ének és tornászat.

A növendékek, a különféle kézi és kerti munkán kívül,
együtt vesznek részt az úszásban és hadi gyakorlatokban, me-
lyeket dob s trombitaszó mellett egészen katonásan végeznek, s
mulatságos erőfeszítésekkel — kötélhúzás stb. — szoktak fű-
szerezni.

A mi az egyházhoz való viszonyát illeti ez intézetnek: a
R. H. nem akar egyébrek tekintetni egy családnál, s mint ilyen
a Horn község gyülekezetéhez tartozik, s ennek lelkésze által
konfirmáltatnak a növendékek. A tanszemélyzet evangélikusok,
és reformátusokból vegyesen választatik, s alkalmaztatik. Min-
den szigorú felekezetiesség felett áll az intézetben a tiszta, evan-
géliomi keresztyénségre való nevelés érdeke.

Azok, kik az ismertett intézetet valaha kárhoztatták és
rágalmazták, a zárdai élet- és berendezéssel hozták ezt párhuzamba,
mely állítás azonban mint az eddigiekből is látható, na-
gyon alaptalan. Rend van itt, pedans rendszer és systema nél-
kül, szabadság, féktelenség nélkül, vallásosság, a mesterkéltség
kizárásával. A szeretet lelke az, mely itt áthat minden intézke-
dést; ez az a légkör, melyben legszebben fejlődik a gyermek
élete. A különben eléggé számos vallásos gyakorlatok, imák,
templomba járás, biblia olvasás mellett, hire sincs a vallásos
mechanizmusnak. A keresztyénséget úgy fogják fel, mint életet,
életelvet. Nem változtatják azt uniformisos exercizozássá, mely-
nek ha vége van, kétszeresen jól esik a házi öltözet és heverés.
Komolyan — mondhatnám puritán szellemben — veszik a ke-
resztyénséget s azt az életrevaló hatásában keresik.

Az iskola, és bármely nevelő intézet is, az embernek, a
jövő tényezőjének kialakításánál csakis az alapvetés munkáját
teljesíti. A R. H. tovább is megy, hatását, s az elért eredményt,
oly módon biztosítja, hogy még akkor sem mond le növendékei-
ről, a mikor már azok tőle meg is váltak. A kiket tehát, csak
elérhet a „testvérek“ szeretete, azok nincsenek magokra ha-
gyatva, az intézetből kilépésük után sem. Legnagyobb része a
növendékeknek, Hamburgban nyer alkalmazást. Az ilyeneket
havonkint látogatják volt tanítóik, ellenőrizve ezáltal egyszer-
mind azon munkaadókat, vagy gazdákat is, kikhez a növendék
eljutott. A Hamburgban lakók ezenkívül vasárnapi iskolai okta-

tást nyernek az intézetben, mely nemcsak a vallástanításra van figyelemmel, hanem a gyakorlati életben megkívántató ismeretekre is. Együtt veszik a szent vacsorát, volt társaikkal kétszer évenként. Van az intézetben külön perselyök, melyben megtakarított filléreik őriztetnek, mely intézkedés csak folytatását képezi, a R. H.-ban divatozó iskolai takarékpénztárnak. A távolabb jutott növendékekkel levelezés által tartatik fenn az összeköttetés. Szintúgy állandóvá lesz, az intézet volt tanítói, vagy munkavezetői között a szellemi egybeköttetés. A testvéri nevezet és érzelem fentartva, ápolva marad, azok részéről, kik egykor itt képezve magokat, a belmissió különféle műveire, ma már a keresztyén szeretet több intézeteinek élén állanak, terjesztve a keresztyénség áldásait.

A kegyelet mutatja a szeretet mértékét. S ez hangosan beszél a R. H. ker. szelleme, s nagyfontosságú missiója mellett. Sokan, kiket az élet tengere messze elvitt, Amerika, vagy Ausztrália távoli partjairól is meg nem szünő kegyelettel emlékeznek meg árvaságok egykori oltalmáról, s néha nagy fáradság és áldozat után is felkeresik azt. Sok lesz dúsgazdag emberré, az egykori árvából, ezek aztán kész örömmel járulnak az intézet anyagi biztosításához. Sok, habár később irigylendő sorsnak lett is részese: élte édenének tekintti azon időt, a mit e szeretet-telejes intézetben töltött.

Valóban, ha egy tett- és eredménydús pálya, ha egy keresztyén szeretettől áthatott élet valaha boldogított valakit: úgy ezen intézet alapítója Wichern az, ki e magasztos boldogságot érezheti, hosszú nemes pályája végén, ha vissza gondol azon sok száz családra, mely jóllétét az ő intézetének köszöni. Mennyi lelket megmentett a keresztyénségnek? hány hasznos életű embert megtartott a hazának? Mennyi alkalmat nyújtott arra is, hogy fagyos szívek a jótékonyság melege által felolvadtak, s a szeretet műveinek gyakorlása által megnevesbültek? Nem csuda, ha ezeket csak egy pillanatra elgondolva is, meghatott kedélylyel hagytam el a R. H.-t, azon kegyes óhajtást forgatva elmémben: hogy vajha nálunk is találkoznának ily nagylelkű, hitbuzgó, s keresztyén szeretettől áthatott férfiak, kik Istenben vetett erős bizalommal, kezöket a munkára vetvén, ne késlekednének ehhez hasonló intézeteket létrehozni.

Hadd legyen itt végül említés téve, a R. H. pénzvizonyairól, a mint ezt az 1875-6-iki számadásokból láthattam. Kiadás volt ez évben 75,122 m. 13 pf. mely összeg az évi bevétel által nem fedezettvén, 10,355 m. 49 $\frac{1}{2}$ pf. adatott hozzá a tőkéből. Az alaptőke pedig tesz 373,927 m. 50 pf.-et. Általában a tőkéhez, a folyó, rendes kiadások fedezése végett nem kell nyulni; azon kiadásokat, a különböző bevételek, díjak, szeretetadományok fedezik. A fentebbi tőkeapadást egy nagyobb mérvű építkezés tette szükségessé. Különbö az intézet minden alaptőke nélkül is existálhatna, mindazáltal a kapitális is folyvást növekszik, rendszerint kegyes adományok, és hagyatékozások útján.

Mindez elég szép eredménye, egy ember fáradhatatlan szorgalma, keresztyén lelkülete, s önfeláldozó szeretetének!

Csécsi Miklós.

B E L F Ö L D.

Falusi levelek a szerkesztőhöz. XIII.

A munka — úgy látszik — kezdetét vette. A convent bevégezte tanácskozásait; megállapodás jött létre a felől, hogy mik legyenek kitzúve zsinati tárgyakul... bizottság van kiküldve, mely tagjaiban elég garantiát nyújt a működés eredménye felől.

Hogy a Zsinat — ha összejö — kész munkálatokra talál: a felől nyugodtak lehetünk. — Engem nem is búsit annak gondolata, hogy nem lesz a zsinat előtt út mutatva fel, melyen megindulhatnak szokatlan léptei... Csak egy a kérdés: Helyes lesz-e az irány, a merre tart a benyújtott munkálatok útmutatása? — Talán igen; — talán nem. — Elmondom — lehet, hogy nagyon is alaptalan — aggodalmamat.

Nekem úgy tetszik, hogy egy idő óta nagyon hajlandók vagyunk az idealizmusra; szeretünk repülni a lég felé; a földnek poros, ködös légköréből kiszállani... Külföldi fők egészen más alapon helyezkedett, egészen más viszonyok közt fejlődött gondolatai meg-meg kapnak bennünket; megszeretjük azokat, megtelik velök agyunk... Egy — az ottani fejlődés természetes hatása alatt létrejött — rendszernek könnyen leszünk bámulólívá, s elhittetjük magunkkal, hogy annak meghonosítása élet-szükség reánk nézve... s azután sietünk nagy buzgón megismertetni, ha lehet megkedveltetni is azt... talán varrunk is még egy kis sinórt a frakk széleire, s egy-két pitykét is akasztunk reá, s úgy találjuk, hogy így igen jól fog állni rajtunk — ez az attila... vagy dolmány... Tessék csak kérem az élet tükrébe tekinteni, bizonyosan el fog mosolyodni ebbe a maskarába bujtatott tagjain — különben deli természetnek. — Nem mi reánk szabták azt!

Attól fél az én — talán gyerekes — bátortalanságom, hogy ebből az idealizmusból — valami kis darab bár — befurja magát különben igen derék s általam tisztelt — bizottságilag kiküldött tagjaink testének azon részébe, hol az ész végzi működését, — s az így némileg már inficiált ész csinál magának egy szépen fénylő rendszert, melyet talán el is fogadunk, de mely aztán csakhamar — a mi esős éghajlatunk alatt rozsdát kapva evődik, s lassanként hasznavehetetlenné lesz.

Tartani lehet attól is, hogy a szabadelvűségnek napjainkban kissé tulságos áramlata olyan elemeket is sodor az egyházalkotmány megalkotásánál az egyházi szervezet alapjába, melyek annak szilárdságot adni nem lesznek képesek soha, s talán inkább gátlólag hatnak a szervezet kellő kifejlődésére. Egyházi életünk erőteljessége függ először a prezsbiteriumoktól. — Egy helyes irányban vezetett buzgó prezsbiterium sokat tehet az egyházi élet folyamának jól indulására még ott is, hol a semmivel nem gondoló közöny a régi medret is beiszapoltan hagyta. Ilyen buzgó prezsbiteriumokat kell szerveznünk mindenütt; de ilyeneket — szerintem legalább — a külföldi kaptafára húzott magyar politikai intézményeket utánzó lutris rendszer aligha fog előállítani. Én az egyház ügyeit lelkiismeretesen kezelő prezsbiteriumot nem szeretem kitéve tudni az eshetőségnek, mely lerántja őket arról a térről, hol jóakarattal és kellő erélylyel forgolódtak a legtöbb helyen az érdekeltségnek még csak személyekre, s nem az ügyre tekintő éretlen nyilatkozatával. A kik az életet, s népünk műveltségi állapotát ismerik, azok igazat adnak nekem, midőn azt mondom, hogy gyakran, és legtöbb helyen megtörténhetik, hogy épen az egyház ügyeit buzgalommal, és erélylyel kezelő egyének taszittatnak ki működésök köréből az igen sokszor egy hatalmasan feltátott száj hangos szava által vezetett tömeg szavazata által.

Mennyi időre lenne tehát észszerűen kiterjeszhető a prezsbiteri működés tartama? Felelet erre — természetesen csak részemről, — ha már korszerűen élethossziglan választott prezsbiteriumaink nem lehetnek is, de észszerűen 10—12 évre terjedhető életet kell adnunk prezsbiteriumainknak már csak ab-

ból a szempontból is, hogy a bennök felébresztett érdekeltségnek legyen elég ideje erőinek kifejtésére. *)

Azoknak, kik az általam ajánlt időtartamban nagy visszalépést látnak, szabad legyen megjegyezni azt, hogy a nem jótól a jóhoz, a czélszerűtlentől a czélszerűhöz tett lépés — ha visszafelé tétetik is az előrenézés által — haladásnak mondható.

Az egyházi élet második tényezőjéről, a lelkészlől jövő levelemben, s lehet hogy leveleimben fogom elmondani nézetimet.

V a s k a l a p.

Nyugta és köszönet.

Őszinte köszönetem nyilvánítom, a volt nagy-kőrösi tanár Deák Mihály árva testvérei részére szives adakozó tanár uraknak, kik még most sem szüntek meg szeretettel viseltetni boldogult Deák Mihály emléke iránt, s annak hátramaradt két gyámoltalan árva testvérei Izabella és Ferencz részére, tekintetes Losonczy László tanítóképző-intézeti tanár ur szives felszólítására következőképen voltak kegyesek adakozni:

Losonczy László tan. kép. int. tanár 2 ft. Öreg János 2 ft, Mészöly Gáspár 3 ft, Sánta Béla 2 ft, Szüts Ferencz 2 forint, Dóczi Imre 2 ft, Killer Sámuel 1 ft, Bónis Károly 2 ft, Deák József 3 ft, Van Sámuel gimn. tanárok 2 ft, Mészáros Zsuzsanna k. a. 2 ft, Magyar Antal igazgató 3 ft, Kis Kálmán tanítóképezdei int. tanár 2 ft, Oláh Károly zenetanár 1 forint, Varga Bencze egyházi jegyző 3 ft. Összesen 32 ft. Fogadják mindannyian hálás köszönetemet, mert ennél Isten előtt kedvesebbet nem tehettek volna, mint azon árvákat segíyezni, kiknek sem szülőjük, sem testvérük, s mondani hazájuk sincs. — Még egyszer megköszönvén szives részvétöket, maradtam

Brassó, 1877. nov. 26.

alázatos szolgájak

Vén József,

a kiskoru Deák árvák gyámja.

K Ü L F Ö L D.

A Gusztáv Adolf-egylet nagy gyűlése.

(4-ik folytatás és vége.)

Lélekemelő, hogy ezután mint versenyzett még a ker. szeretet az elbukott egyházak megvigasztalásában.

Ehlers frankfurti lelkész gyermekeknek a konfirmációi tanítás idejében gyűjtött pénzüken szerzett ezüst keresztelési kannát és tálat ajánlott fel Kastel-Kostheimnak, Kalknak pedig egy takarékperselyt szintén gyermekek részéről. „Eleinte csak néhány fillér volt benne, de ezekkel nagy metamorphosis történt. Remélem, hogy az a kéz, mely e perselyt össze fogja törni, látni fogja, hogy a fillérek aranyokká váltak.“ Ezeket mondá Ehlers, felhíván egyszersmind a gyűlést, hogy a gyermekekben is gerjeszsenek érdeket az egylet munkája iránt, hogy egykor ők léphessenek a mostani vezetők helyébe.

Rieger stuttgarti lelkész 900 márkát jelent be a 2 el-

*) Külföldön sok helyen, igen nyomós okok alapján, az egész testület egyszerre nem restaurálható, hanem sorshuzás útján egy harmada csak; a másik cyclusban a 2-ik harmada stb. Ha 4 évenkénti tisztújítás fogadtatik el, akkor az egyháztanácsnak csak $\frac{1}{3}$ -a választatik vagy erősítettik meg újra, ily módon a 12 év bátran elfogadható lenne. Szerk.

bukott javára a vürtembergi főegylet és egy nőegylet részéről Kalk számára 108 márkát.

Griesinger ehningeni lelkész egy stuttgarti nőegylet részéről 50, a karlsruhei leány-egylet részéről 150 márkát jelent be Kastel-Kostheim javára.

Beszélt még Tsopurián képezdei igazgató Konstantinápolyból. „Én született örmény vagyok, de tanképességemet a berlini tanítóképezdében szereztem. Részből theologiai, de főleg nevelészeteti ismeretek gyűjtése után, Isten segedelmével alapítottam Péra külvárosában egy, a nevelésügy jelen színvonalán álló örmény evang. önálló iskolát. Idő folytában többféle szerencsétlenségek estek, végre pedig az utolsó tűzvész alkalmával nemcsak intézetem és összes vagyonom, hanem édes anyám, egyetlen gyermekem és sógorném lettek a lángok martalékivá. Ah! kedves testvéreim a Krisztusban, elgondolhatják önök, hogy e szomorú tapasztalás ránk nézve nagy próba volt; de a kegyelmes Isten az ő drága igéjével engem és szerencsétlen nőmet erősített és megnyugtatótt, miután számunkra is meglett írva: Választottammá teszek a nyomoruság tűzében. — Utóbb ijesztettek és intettek, hogy hagyjak fel ügyemmel végkép, mert életembe kerülhet; de én láttam népemnek nyomorát és megfogadtam Istenemnek, hogy a szent munkát folytatni fogom. Isten segítségével sikerült nekem 1872-ben Has-Kevi, Konstantinápoly más külvárosában újra egy ev. iskolát nyitni és megtettem kötelességemet türelemmel, állhatatossággal és Istenbe vetett bizalommal mind e mai napig. De minél inkább elhuzódik az iszonyú török-orosz háború, annál rosszabb sorsunk van nekünk keresztyéneknek és az én intézetemnek Konstantinápolyban. Valóban nagy veszélyben forgunk. Élet és halál közt lebegünk. Minden üzlet szünetel; minden tanoda és gyár tönkrement és az én iskolám léte is veszélyeztetve van. Ez okból kénytelenittem e veszedelmes időben családomat elhagyni és idejönni, hogy a G. A.-e. ez egyetemes gyűlésén jelen lehessenek. Én nemcsak gyermekek közt működöm, mint nevelő, hanem 4 év óta népem körében, mint missionárius is. Azért kérem, ünnepi társainat, emlékezzenek meg rólam ez ünnepen is.

A poseni diasporát élénken ecsetelé Händler konzisztóriális tanácsos.

„Nálunk létezik diaspora (szórványos egyházak) a szó szoros értelmében. 600,000 evangélikus 200 egyházi körre van szétszakgatva. Ha úgy lenne rajtunk segítve, mint kívántatik, úgy még 400-ra volna szükség. Hatszáz lelkész 600 ezer lélekre ily szétszórtságban nem sok. Természetesen nem is gondolhatunk reá, hogy a közelebbi évtizedekben ennyire mehetnénk. Az utóbbi években sokat emlegetett két egyház, Sipior és Nagy-Jezior további segélyre szorulnak, sőt körülményeik gyászosabbak, mint ezelőtt. Sipior lelkésze letette hivatalát és elhagyta a lelkészi pályát. — Nincs reményünk ez állomás újabb betöltéséhez, mivelhogy a hitjelöltek hiánya nálunk még nagyobb, mint bárhol másutt. Nagy idő óta tartományunkban nincs candidátus, ki alkalmazást keresne és a helyzet ott olyan, hogy ott apostoli lelkületű férfura van szükségünk; más ki nem bírná az inséget. Lakása olyan, melyet az utolsó munkás visszautasítana. Temploma nincs, csak szegényes, alacsony imaháza. — Épen nem csuda, ha egy ifjabb ember néhány évi munka után oly körülmények között, hol az élet mindennemű kellemeiről le kell mondania, hol hónapokig nem remélheti, hogy értelmes szót válthasson egy a műveltség hasonló fokán álló emberrel, hol nincs mód megházasodnia vagy pedig rendes gazdasszonyt tar-

tania, ki nem bírja állása nehéz voltát. Nagy-Jezioryban sem sokkal különben áll az ügy. Ott van ugyan papunk, de teljes erővel igyekeznek onnan szabadulni és szándékát el is fogja érni. Az egyház azután elárval. Isten tudja, mikor fogjuk ez állomást újra betöltheteni, és a mellett ott felette szükséges, hogy jeles, tehetséges és hű férfiak legyenek az alkalmazandók. Senki más nem bírja e munkát elviselni, nem képes az élet kényelmei teljes hiánya közt napról napra országuton lenni, nyitott kocsiában, rossz utakon egyik helységről a másikba menni és így tovább. Azért megújítom az előbbi években tett kérelmemet: Teremtessenek és építsenek önök nekünk paplakokat, hogy meghívandó férfiainknak legalább helyet adhassunk és ne legyenek kénytelenek lengyel paraszt-gunyhó bérelésére.

Még néhány szót ev. iskoláinkról. Oly veszélyben fogorog, milyet az uraknak legtöbbje elgondolni nem képes! Nagy hiány van lelkészekben, kik németül és lengyelül tudnak prédikálni és évről évre növekszik ily férfiak hiánya, úgy hogy mély sajnálattal látjuk közeledni az időt, mikor ev. lengyeleink elszakadnak tőlünk, mivelhogy nem szerezhetünk embereket, kik lengyel nyelven prédikálni tudnák az evangéliomot. Sroda nevű városunkban van egy kő, melyről szól a rege, hogy annál kezdet fogtak nemzetünk törzs-fejei és elszéledve megígérék egymásnak, hogy az elvégzett munka után újra összejövendnek e helyen, nagy Lengyelország szívében, környezve fanatikus katolikusként. Oda hívunk benneteket a macedóni ember kérelmével: Jöjjetek, segítsetek rajtunk!

Szép beszédet mondott Belohorszky esperes Ujvidékről.

A spanyol diasporát az ifjabbik Fliedner Madridból. vázolta. (Térszüke miatt a tartalmas beszédnek csak végét közölhetjük).

Buzgó bibliaolvasók és hű hitvallók körei számtalanok vannak az országban. Hogy miképen keletkeztek, alig tudjuk; levelek, látogatások és ev. lapjaink közvetítése folytán fennáll köztünk és közöttük az összeköttetés. Ezeket alapszik főleg a mi reményünk. Ezek eltagadhatlan bizonyosságai annak, hogy az isteni hatalomnak és erőnek ígéje Spanyolországban is hat és alkot, hogy ott sok szikla és tövis mellett, nagybecsű, jó föld van, mely gyümölcsöt hoz 30-szorosan és százszorosan. Ezen körök kiáltanak hozzánk segélyért, kéri a növekedésük miatt mind sürgősebben szükséges tanítókat és vezetőket. De mi nem adhatjuk azokat, mert nincsenek rendelkezésünk alatt. Honnan is jönének azok? Hisz nincsenek e végre képezdeink. Ezek pedig elodáztatlanul szükségesek. Ezért, Istenben bizva, elhatároztuk ilyen képezde megalapítását. Házunk van hozzá, a német testvérek adományaiból megvettük azt 60 ezer márkán, de még 20,000 m. adósság fekszik rajta; ez évben átalakítottuk 30,000 márkán, de ez összegnek is kétharmada fizetetlen. Magában foglal egy szép, három hajóval bíró kápolnát 300—350 hallgató számára, tanosztályokat 250 gyermek és lakást 20 árva gyermek részére. Ezenkívül még van benne hely a tanítóképezde részére. Tanuló és tanító nem hiányzik, hát a mindennapi kenyér fog-e hiányozni? Bizonyosan nem! Mindenkor dicsekedhettünk és ma is dicsekszünk azzal, hogy az segít rajtunk, ki gazdagabb mindnyájoknál, kik őt segítségül hívják. — A miről tudósítottalak benneteket, egyedül az ő dicsőségét hirdesse s utána nektek mondunk köszönetet és dicsekszünk azzal, hogy ti segítetek rajtunk. Dicső dolog ehálaadás. Mily nagyon örülök, hogy azt ma ismét tehetem teljes szívemből! Nem mondhatok névszerint hálát mindnyájoknak, a kedves adakozók tudják, ki-

ket érték én. Adni boldogabb ugyan mint elfogadni, de elfogadni és hálát adni szintén boldogság; ha jeruzsálemi árvák virágot szednek, szántanak, sajtolnak és azokat ékesen készítik eladóra, hogy azokkal Madrid árváin segítsenek; ha német Ausztria legszéléről a hitrokonok kezét nyújtanak nekünk és üdvözlőket s adományukat küldik hozzánk; ha a szeretet küldöttei keletről és nyugatról, északról és délről felénk szállanak, akkor ez egy üdítő ital az augusztusi napfényben és izzasztó munkában. Ezek azon szalagok és idegek, melyeknél fogva egyik tag a másikkal összefügg, kéznyújtást tesz és a test megépül szent templommá. Meg ne restüljetez tehát, kedves testvérek, és ne vonjátok vissza kezeiteket a mi spanyol missiónkól sem; mert munkátoknak megvan a maga jutalma.

Jana cseh esperes beszédéből adok egy részt, hogy lássuk milyen nagy calamitás Ausztriában a közös iskola, mely az ottani protestántizmus létét nagy mértékben fenyegeti.

„A mi képezdeink valóságos Lázár! És e Lázárnak vannak testvérei — az iskolák. Igen, az iskolák! ezek körül jelentkezik még az inség és nyomor! Nehezen esik az evangélikusoknak saját iskoláikat fentartani, mivelhogy a nyilvános (közös) iskolai adót is viselniük kell, mi kivált építések alkalmával nagy teher.

Tanítóink még nehezebb próbák alá vannak vetve; mert fizetésük sok helyütt csak 210 frt, kevés helyütt 300 frtot tesz ki, mi egy tanítói család fentartására elégtelen.

És ez azután oka azok hátramaradó özvegyei és árvái szomorú sorsának, mert ezek a legnagyobb inségnek vannak kitéve. E rossz állapotok dacára azonban mégis azon vagyunk, hogy az ev. iskolákat megtartsuk; mert a nyilvánosaknak, mint tudva van, típusuk szembetűnően róm. katolikus. Egyik nyilvános iskolában, mely túlnyomóan ev. gyermekek által látogatatik és melynél egy ev. fő- s egy kath. altanító működik, a kath. iskolafelügyelőtől féltében nem bátorodik a főtanító a gyermekekkel a miatyánkot imádkozni, mivelhogy a befejezés: „Mert tied az ország“ stb. a kath. egyházban nincs szokásban, — míg ellenben a kath. tanító, tekintet nélkül az ő ő ev. tanítványaira, az Ave Máriát imádkozza.“

A beszédek után 17 egyház közé osztatott 45 szent edény és egyéb tárgy. Utána pedig Dr. Calinich hamburgi lelkész meghívta a jövő évi gyűlést Hamburgba.

Elnök megköszönve a város vendégszeretét, az ünnepi bizottság fáradozását, Roos frankfurti lelkész buzgó imájával és énekkel d. u. 2 órakor véget ért a gyűlés.

Ezzel azonban a magasztos ünnepélynek még nem szakadt vége. Aznap d. u. következett a szomszéd, gyorsan felvirágzó gyárvárosban Höchstben a G. A.-e. által segélyezett új ev. templomnak ünnepélyes alapkövetétele.

Este pedig a jeles Czeczilia-zeneegylet és a színházi zenekar Beethoven és Bach néhány műve előadásával adtak remek hangversenyt, a vendégek tiszteletére. — Másnap, szept 7-ikén közös kirándulás volt a Rajna vizén.

* * *

Ilyen vala a Gusztáv Adolf-egylet 31-ik nagy gyűlése; mint mindig lelki élvezetet, de tanulságot is nyújtó. Tanulhatnánk mi magyar protestánsok a G. A.-egylettől.

Tanulhatnánk tőle egyletiszervezést és egyletiműködést. Harminczkét évi gazdag tapasztalat kimutatta ez egylet alapjának és igazgatásának helyességét; probatum est. És így valamint hazánkban az ágostai gyámintézetnek sokat át

kell vennie a G. A.-egylettől, hogy intézete népszerűvé legyen : úgy református atyánkfainak a 32 éves alapot könnyű lesz átvenniök, hogy a G. A.-egyletnek hasonló segélyegyletet létesíthessenek.

Megtanulhatnak a G. A.-egylettől, hogy ily jótékonyági gyűléseket akként tartsunk, hogy lelki épület, az egyházak inségének szónoklatokban feltüntetése, a vándorgyűlésés érdeke legyen azon viszonzatszolgálat, melyet az egylet az adakozó és gyűjtő tagoknak tesz.

Ily gyűléseknek azután meg lesz azon kettős eredményük : Önmagunk inségét tanuljuk megismerni és a tömegben rejlő jótékonyági ősi erő gazdag aknának fog bizonyodni, melyből az önsegélynek gazdag kincsei fognak napvilágra hozatni.

Láng Adolf.*)

K Ö N Y V É S Z E T .

Gondolat theologiai és philosophiai folyóirat. Kiadja a pozsonyi ágostai hit. ev. theologiai magyar kör. Szerkesztő Masznyik Endre. Rendes munkatársak Fölker M., Fülöp S., Kollat K., Kemény D., Krupecz I., Kugyela Gy., Szeberényi L. 3-ik évfolyam. 1. és 2. szám. Pozsony, 1877/8. 4r. 22 oldal színes boríték. Igen díszesen, izlésteljesen kiállított könyvmű közzönye a theol. önképző körnek. Jelige Filip III, 12. Tartalom : „Mit akarunk?” első cikk a szerkesztőtől, program gyanánt szolgál „Tudományt terjeszteni természetesen a kegyesség alapján”, a lap feladata, „a szakszerű munkálkodás az a mely a haladás útján előbbre vihet”; „munkákat nemcsak közöl, hanem alkalom szerint meg is kritizálja”; „megnyitja hasábjait a szerény polémiáknak” is; 8 év előtti szerkesztője Böhm Károly idejében, tehát első fellépésekor, „a modern liberalismus” lapja volt, — „most az egymás ellen küzdő irányok egyikéhez sem fog különlegesen csatlakozni”. — 2-ik cikk „Krisztus istensége és a csodák” közli Krupecz István, mondja kezdetén „Természetes, ha az aggódo hívek vész idején a szeretet királya köré csoportosulva odaadásuknak hangos jelét adják” (ez illik, s ez kötelessége keresztyén theologusnak!) 3-ik cikk „A régi philosophusok által felállított főelvek történelmi bírálata” Masznyik Endrétől. 4-ik cikk „Exegetikai tanulmány” Róm. IX., XI., X. felett Kollát Károlytól.—Lehetlen nem üdvözölni az ifju hitészek e munka nemét. Hogy a tudomány mellett a kegyességet tüzték főfeladatul terjeszteni, ez igen helyes és szükséges, a magyar kebelből kezd kihálni a kegyesség, ez szomorú kör-tünet, kegyesség és tudomány együtt a legszebb ékesség a világon. Helyes a kritika alkalmazása is. Hogy a meddő modern liberalismus, egyoldalú meredélyéről visszalépett a „Gondolat”, ez is helyeslendő, ha már az ifjuság sem tartja isteni forrásnak a kijelentett ígét, hanem vegetálnak, ott a szentért lángoló lelkesedés ideiglenes mozzanat lehet csak, istenországi jövőre nincs kilátása. — Igen helyes, hogy a bölcsészeti képzettség gyarlósága egyik oka a magyar prot. theologiai irodalom pangásának. Ápolják a vallásos költészetet is, a prófétai őstanodaknál is tantárgy volt az, s ott ringott az örök szép zsoltárok s ó-szövetségi szent költészet bölcséje. — Még az kívánatos, hogy az erők

*) Az érdekes, pontos tudósításért fogadja köszönetemet. Az illető lapszámok elmentek Lipésébe. Sajnálom csak, hogy Lapunk szűk tere miatt gyorsabban nem adhattam egymásután. Bár emelhetnék Lapunk terjedelmét! akkor elevenebb, érdekesebb, gyorsabb is lenne. Szerk.

szét ne forgácsoltassanak, lépjenek társul közbe a többi ágostai hitvallású theologiai önképző körök is e közzöny anyagi és szellemi fentartására beküldhetvén oda munkáikat.

A prot. lelkipásztor életcélja és működési iránya. Egyházi beszéd melyet az új lelkészek felavatása alkalmával a budapesti reform. templomban 1877. május 27. elmondott Kálmán Gyula ságvári reform. lelkész. Közrebocsátják a felavatott újlelkészek, ára 12 kr. Kapható szerzőnél, a tiszta jövedelem a prot. árvaházra adatik. — Székesfehérvár, 8r. 11 l. Alapige Luk. IX. 62. E beszédben Schenkel és Lang szellemének hatása érezhető; vajjon, ha minden ember, fanatikus és racionalista egyiránt, „hite kifejezésére a maga fejlettebb nyelvét és nem az apákét használja” (9. l.) állitható e, hogy megmarad mindig az evangyéliomi állásponton? Vigyázzunk, hogy a „fejlettebb nyelv” czéje alatt az apostolok — a legősibb apák — nyelve, s a mi lényegesebb, beszéde s annak tartalma áldozatul ne essék. Szerző a servilizmus és nihilizmus ellen szólal fel, ez szép, de mi a közép út, ez a kérdés? s nem csak a réginek, hanem ez ujnak hódolás is lehet servilizmus. — A beszédben sok szép gondolat van.

Négy évi gazdálkodás. A nagy-enyedi Bethlen-főtanoda vagyónával. Külön lenyomat, az „egyházi és iskolai Szemlé”-ből 8r. 30 l. A benne elmondottakat ajánlják az illetők „az igazgató tanács, a konvent, minden református és igaz magyar figyelmébe. Még minden jóvá tehető... de gyorsan kell tenni mert periculum in mora”. Igy végződik a röpirat. Itt is kívánatos lenne, ha egy 3-ik pártatlan arbiter s a helyi viszonyokkal ismerő tekintetbe véve a kolozsváriak védekezését is, higgadt ítélet mondana az aggódo közönség megnyugtatóására. Egyébiránt ez ügynek az illetékes forumok által kell igazságosan eldöntetni.

Az osztrák magyar birodalom rövid földrajza főtekintettel a magyar királyságra. A tiszántúli ref. egyházkerület által kiadott tantervhez s a magyar királyság újabb területi beosztásához alkalmazva szerkesztette Kótai Lajos. Ára 33 kr. Szatmár, 1877. 8r. 79 l. Főleg a 3. és 4. elemi osztály használatára készült. Tankönyveink örvedetesen szaporodnak, a tanterv lendületet adott e téren, szükség azonban, hogy a kerületi népiskolai tanbizottság bíráló szakosztálya is működjék (ha ugyan van ilyen) s a megjelent tankönyvek becse, értéke felett hallassa tájékoztató szavát.

Közzöny a debreczeni ref. főiskolai hittanszaki önképző társulat köréből, VII. évfolyam 7. és 8. szám (könyv) 2 iv 4-ed. rétt Tartalom : Wesley János élete és működése, Erdős Józseftől. Társulatunk életéből I. díszgyűlés. II. kimutatás társulatunk 1876/7-iki működéséről mindkét cikk Faragó Bálinttól; tartatott 45 ülés. „Tudósítás a budapesti társulatról” Kenesey Jenő és Tóth Kálmántól; a budapesti ref. theologiai önképző társulat karácsontól pünköstig 14 gyűlést tartott egyik vita gyűlés volt; Petrik Elek tanár tanuságos felolvasást tartott két folytatásban „az ó-testamentomi Iray költészetéről”. Kiemeljük még a közzölt munkák sorából Szalay József 3. th. észrevételeit Venétiánernek az Ev. prot. Lap 13., 14. számában megjelent „Izrael történelme stb.” cikkére, különös! hogy a pesti theologus ifju Goldzieher (a ki nem keresztyén) nyomán a biblia előadásait Izrael népéről hajlandó nem történelemnek, hanem inkább mythosoknak venni. Kérdjük : ha az ó-szövetség mese, mi lesz az új-szövetség? A vita ülés tárgya igen alkalmi s czélszerű volt : ki tanítsa a népiskolában a vallást? Kenesey a mellett érvelt, hogy a lelkész, Kecskeméti pedig amellet,

hogy a tanító tanítsa azt, nincs említve, melyik részre hajolt a hallgatók többsége. Szerintünk a felekezeti népiskolában a tanító tiszte az, s maradjon is az. — A tudósítás minden esetre igen érdekes s a budapesti társulat eleven, tevékeny szelleméről tanuskodik. A lap két végső cikke az oratoriumi szemle és a zárszó a szerkesztő Sörös Vilmostól. — E számmal a tavalyi évfolyam véget ér; szép emléke ez a lefolyt évek.

Könyv jegyzékek. Ujabb protestáns egyházirodalmi művek jegyzéke. Fraenkel B. miskolci könyvárusnál 4r. 15 l. Ujabb és jelesebb magyar könyvek jegyzéke Aigner Lajosnál Budapesten, 1877. 8r. 56 l. kívánságra ingyen küldetik meg. Ujabb és jelesebb magyar könyvek jegyzéke Dobrowszky és Franke könyvkereskedésében Budapest, 8r. 56 l. 1877.

K Ü L Ö N F É L É K .

— Protestáns jogtanulók száma. A „Budapesti Közlöny“ 275-ik számában közöltetett a folyó 1877—78. tanévre a protestáns jogakadémiákon bejegyezve levő hallgatókról szóló kimutatás. Kecskeméten I. évfolyamban rendes hallgató 8, rendkívüli 3; II. évf. rendes 9, rendk. 10; III. évf. rendes 13, rendk. 3; IV. évf. 9, rendk. 2, összesen 57, tavalyi évhez apadás 33. Debreczenben I. évf. 56, rendkívüli 2; II. évf. 29; III. évf. 24; IV. évf. 17, összesen 128; szaporodás 4. M.-Szigeten I. évf. 15+2; II. évf. 6+1; III. évf. 10+1; IV. évf. 9, összesen 44, szaporodás 8. Sáros-Patak I. 17; II. 13; III. 11; IV. 9, összesen 50; apadás 8. Pápa, I. 10; II. 7; III. 8; IV. 7, összesen 32; apadás 10. Az 5 jogakadémián I. éves 106+7; II. éves 64+11; III. éves 66+4; IV. éves 51+2; összesen 311. Szaporodás előző tanévhez képest 12. apadás 51, összesen apadás 39. Ennyi prot. jogakadémiát a kálvinista filléreken egyházegyetemünknek fentartani erőködni nagy erővesztés, felesleges jöccselekedet.

— Hunyadi albumra hirdetnek előfizetést Szathmáry György és György Aladár. — A tiszta jövedelem a dévai segélyegyletnek van szánva, mely az eloláhosodott magyaroknak a dévai reáliskolánál teljesen ingyen nevelését tűzte ki feladatául. — A mű ára füzve 2 frt; mely összeg decz. 20-ig az Athenaeum kiadó-hivatalába küldendő (Budapest, Barátok-tere 7. sz.)

— Ér-Keserü. Csécsi Nagy József gyász emlékünnepe a kimondott határozat szerint, nov. 18-én Ér-Keserüben d. e. 9 órakor tartatott meg a ref. templomban az özvegy Büttösi Zsuzsánna s nagy számu részvevők jelenlétében. Érmihályfalvai lelkész Szőke János Ján. XVII. részéből vett versek nyomán meghatóan vázolta az apostoli missiót.

Kassa. Jelenyik Almási István kir. tanácsos és kollégiumi felügyelő mint bizottsági elnök, és O. Végh Dániel kollégiumi jegyző aláírásukkal f. é. szept. 5-iki kelettel bocsáttatott ki az adakozásra felhívó az eperjesi jogakadémia javára (megjelent az „Eperjesi Lapok“ 42. számában). Idézett Lapok 46 ik számában közölvék az adakozók nevei, a szépen folyó adakozás a város kebelében eddigelé 7000 frton felül van. (Vértes.)

— (Halálozás.) Idősb Pap Sámuel, a ki Rév-Komáromban született 1803-ban, iskoláit Pápán végezte, nov. 6-ikán végezte be mint fia javára leköszönt felső-nyéki lelkész pályafutását. Ritka vallásos lelkületű buzgó lelkész volt. Nyugodjék békével! Fiát túlélvén, csak a véletlennek köszönhetette, hogy koldusbotra nem szorult, e véletlenség volt, hogy ifju Pap

Samu utóda az 1877-ik évi conventiót az öreg apának ajándékozta oda. (P. I.)

— Sályi. Bartha Mór sályi ref. lelkész egy nyílt levélben tudatja, hogy okt. 28-án a templom tornyára a diszes gömb és csillag ünnepélylyel feltéttetett. A helybeli, s vidéki adakozóknak köszönet mondatik. Miután több Lapban megjelent már a nyílt köszönet és ünnepély leírás, a maga idejében pedig a konventi ülés közlése miatt Lapunkban tér nem juthatott a kiadásra, most már csak e rövid felemlítésre szorítkozhatunk.

— Jogász önképző-kör a debreczeni ref. kollégiumban nov. 7-én tartotta alakuló gyűlését tiszteletbeli elnökül az értekező és vitatkozó gyűlések vezetésére felkérített Liszka Nándor jogtanár, megválasztattak a tisztviselők u. m. : Csathó Kálmán, László Gyula, Sass Elemér, Katz Sámuel, Oláh Károly. Külső működő tagokul a helybeli pályavégzett fiatal emberek jelöltettek.

— Kollégiumi felolvasás. A debreczeni ref. főtanodában a népszerű tudományos felolvasások elsejét „Oroszországi és finnlandi utirajzok“ czim alatt Géressy Kálmán tanár tartotta nov. 9-én nagy és válogatott közönség előtt. Az előadás tiszta jövedelme 48 forintot tett, a belépti-díj 1 személyre 25 kr. volt. A szegény tanulók főiskolai Deák Ferenczről nevezett alapítványa gyarapodott a jövedelemből.

— Imaterem. A debreczeni ref. kollégium imatermében nov. 11-én Csák Máté IV-ik éves hithallgató Predik. XII, 3. alap ige felett tartott önkészített egyházbeszédet. Vonzólag s figyelmet lekötőleg fejtegette tárgyát. Hangja rokonszenves, kellemes s művelés folytán még nyereyesb leend.

— Felolvasás. A debreczeni kollégiumban nov. 16-án tartotta a népszerű és tudományos előadások sorozatából a 2-ikat Nagy Pál gimn. tanár a villanyosság és delejesség köréből kísérletekkel kapcsolatban nagy közönség előtt. A 2-ik előadás bevétele 28 frt 50 kr.; a két előadás tehát 84 frt 50 krral gyarapítja a „Deák Ferencz-alap“-ot.

Balogh Ferencz, felelős szerkesztő és kiadó.

H I R D E T M É N Y .

A belső somogyi ev. ref. egyházmegyében

két segédlelkészi állomás

van ürességben. A kik jelentkezni kívánnak, a theologiai tanfolyam bevezetéséről, úgyszintén szolgálati éveikről szóló bizonyítványukat folyó deczember hó 22-ig alulírottakhoz küldjék. U. p. Csököl.

Oly jelentkező is elfogadtatik, ki még csak lelkészjelölt és vizsgát nem tett.

Évi fizetés: élelmezés, tisztességes lakszoba, fűtés, mosás és világításon kívül készpénzben a minimum 52 frt, maximum 80 frt.

Kelt Csökölben, decz. 2. 1877.

Mezey Pál,
esperes.